

D.U. ISAMUXAMEDOVA

SHAHAR VA QISHLOQ REKONSTRUKSIYALARI

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

D.U. ISAMUXAMEDOVA

SHAHAR VA QISHLOQLAR REKONSTRUKTSIYASI

O'quv qo'llanma

**TOSHKENT
“IQTISOD+MOLIYA”
2018**

UO'K: 711.168(075.8)

KBK: 85.118

Taqrizchilar: *arx.dok., prof. M.Q. Ahmedov;*
 arx. n. A. Ziyaev

II 78 Shahar va qishloqlar rekonstruksiya: O'quv-qo'llanma /

D.U. Isamuxamedova; – T.: "Iqtisod-Moliya", 2018. – 232 b.

«Shahar va qishloqlar rekonstruksiya» o'quv qo'llanmasi 5A34003–
“Shaharsozlik va qishloq aholi yashash joylarni kompleks qurish” va 5A 34004–
“Landshaft arxitektura” yo'nalishi bo'yicha ta'lim olayotgan magistrnlarni
tayyorlash uchun Davlat oliy ta'lim standartiga mos holda ishlab chiqilgan.

Ushbu o'quv qo'llanmada zamonaviy shaharsozlikning muammolari va
urbanizatsiya tendensiyalari. “Shaharlar rekonstruksiya” zamonaviy tushunchasi,
shahar va qishloqlarni rekonstruksiya qilish maqsadlari, vazifalari va metodikasi,
hamda ularning rejaaviy strukturasi o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqiladi.
Shu bilan birga ularni ko'kalamzorlashtirish va obodonlashtirish
mukammallashtirish., yashash muhitini shakllantirishning kompozitsion usullari
ko'rib chiqiladi.

O'quv qo'llanmada tarixiy shaharlarni va arxitekturaviy-tarixiy yodgorlikka
ega bo'lgan shaharlarni rekonstruksiya qilish xususiyatlariga ham e'tibor
qaratilgan.

O'quv qo'llanmadan nafaqat shaharsozlik va landshaft arxitektura
yo'nalishida ta'lim olayotgan talabalar, balki, arxitektura va tarix yo'nalishida
ta'lim olayotgan talabalar ham foydalanishi mumkin.

*O'quv-qo'llanma oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi o'quv-metodik
birlashmalari faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashining 2018 yil «» - sonli
qaroriga muvofiq nashrga tavsia etilgan.*

UO'K: 711.168(075.8)

KBK: 85.118n73

ISBN 978-9943-13-746-2

© D.U. Isamuxamedova, 2018
“IQTISOD-MOLIYA”, 2018

23752/2

KIRISH

O'zbekistonning mustaqillikka erishishi, bozor iqtisodiga o'tish, o'zbek xalqining tarixiy-madaniy qadriyatlariga bo'lgan e'tiborining oshishi, milliy va xalqaro ahamiyatdagi yo'llar, madaniy, sanoat, jamoat va turar-joy bino va inshootlari qurilishining keng sur'atlarda olib borilishi milliy shaharsozlikka, xususan shahar, qishloq aholi yashash joylarini rekonstruksiya qilish masalalarida talablar ortib bormoqda.

Xalqimizning asrlardan-asrlarga meros qolib kelayotgan milliy qadriyat va an'analari uzoq tarixiy jarayonda shakllanib kelgan. Ularni uch ming yildan ortiq o'tmish davrni o'zida mujassamlashtirgan Markaziy Osiyo sivilizatsiyasi yaratgan.

O'zbek millatiga xos bo'lgan ma'naviy va madaniy qadriyatlarni, an'anaviy shaharsozlikda tarixiy va etnografik turar-joy hududlarini, xalq boyligi sanaladigan qadimiy, milliy merosimiz bo'lgan yodgorliklarni qayta tiklash, ularni asrab-avaylash, o'rganish davlat siyosatining muhim vazifalariga kiradi.

O'zbekiston turli xil qiymatga va o'lchamga ega bo'lgan shahar va manzilgohlarga boy. Bobokalonlarimiz shaharlarni shunday mahorat bilan qurishganki, bu shaharlar hozirgi kunda ham funksional ahamiyatini yo'qotmagan, hattoki qator shaharlarimiz dunyo sahnida "osmon ostidagi muzey" - Buxoro, Xiva, Xorazm, "Sharq marvaridi" - Samarqand, "Sharq yulduzi" - Toshkent, "gullar shahri" - Namangan kabi bir qator unvonlarga ega bo'lgandir. Bu kabi mahobatli shaharlarni esa rekonstruksiya qilish va ularni yanada rivojlantirish uchun har bir shaharsoz mutaxassisga juda katta mas'uliyat yuklaydi.

Hozirgi O'zbekiston shaharlarining rivojlanishi, ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, Respublikada muntazam urbanizatsiyalashish sharoitida kechmoqda. U jamiyatning barcha sohalarini qamrab, shaharlarning iqtisodiy ahamiyatiga, ularning ishlab chiqarishdagi va aholini ijtimoiy tashkil etishdagi roliga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatmoqda. Shaharsoz mutaxassislarning oldiga zamonaviy talablarga javob beruvchi shaharlarni barpo etish va rekonstruksiya qilishda muhim vazifalarni qo'yimoqda. Bu faqat kelajak uchungina emas, balki bizning hozirgi kun amaliyotimiz uchun ham muhimdir. Buning natijasida bugun biz XXI asr arxitekturasi haqida o'ylashimiz mumkin.

I BOB. ZAMONAVIY SHAHARSOZLIKDA REKONSTRUKSIYANING DOLZARB MUAMMOLARI VA METODLARI

1.1. “Shaharlar rekonstruksiya” tushunchasi

Bizning sayyoramizda birinchi shahar qayerda va qachon paydo bo'lganligini hech kim aniq bilmaydi. Inson manzilgohlari paydo bo'lishi va rivojlanishi ko'p ming yilliklar mobaynida davom etib kelgan. Har bir davr o'zidan oldingilar qoldirgan manzilgohlarni inson talablarini hisobga olgan holda o'zgartirib, moslashtirib bordi.

Shahar – bu butunlay tugallangan o'zgarish, turg'un tizim emas. Shahar aholisi uni jamiyatning doimo o'zgarib boruvchi ehtiyojiga moslashtirib borishadi. Oxirgi yillardagi shahar hududlarining va tabiiy zaxiralarining ekstensiv o'zlashtirilishi tabiiy landshaftning degradatsiyasiga, inqiroziga va shahardagi ekologik vaziyatning keskin yomonlashishiga olib keldi.

Aholining mehnat va maishiy sharoitlarini yaxshilashga, shahar muhitini izchil tarzda yangilashga va uning tizimini rivojlantirishga qaratilgan inson faoliyati – *shaharlar rekonstruksiya deb ataladi.*

*Shaharlar rivojlanishi va rekonstruksiya*ning rejalashtirilishi – zamonaviy shaharsozlik xususiyatidir. Oxirgi yillar mobaynida zamonaviy shaharsozlikda «rekonstruksiya», «restavratsiya» tushunchasi bilan bir qatorda

«renovatsiya», «rekultivatsiya», «modernizatsiya», «redevelopment/development» «revitalizatsiya» - va boshqa tushunchasi keng tatbiq etilmoqda...

Rekonstruksiya (lotincha “*re*” – pristavka harakatning qaytalanishini yoki yangilanishni anglatadi va lotincha “*constructio*” – qurmoq). 1) biron narsani yaxshilash, takomillashtirish maqsadida tubdan qayta qurish, qayta

barpo etish (masalan, shahar rekonstruksiya, korxona rekonstruksiya);
2) biron narsani saqlanib qolgan qismlari yoki yozma manbaalarga asoslangan holda tiklash (masalan, arxitektura yodgorliklarining rekonstruksiya)

Rekonstruksiya – yangi sharoitda foydalanish uchun eskirgan obyektni yangilash jarayonidir.

Mavjud shaharni rekonstruksiya qilish – bu talablarga javob beruvchi yangi loyihaviy rejaning shakllangan sxemasi. Bunda shaharsozlik kompozitsiyasi, funksional aloqalar, strukturani shakllantiruvchi elementlarning o‘zaro joylashishi bilan xarakterlanuvchi rejaviy struktura asosida rivojlanadi. Shaharni rekonstruksiya qilishning yangi shaharni loyihalashdan farqi ana shunda.

Jamiyatning shaharsozlik vazifalarini shaharlar va shahar aglomeratsiyalarini uzoq muddatga mo‘ljallangan istiqbolli rivojlantirish bashoratlari asosida hal etishadi.

Zamonaviy bosqichda bu:

- shahar va mahalliy jamoat markazlarini yagona, o‘zaro bog‘langan tizimga qayta tashkil etishni;
- aholi mehnat talab qiluvchi hududlarni tartibga solish va keyingi rivojini;
- magistrallararo turar-joy hududlarni yangidan qurish va yangi turar joy hududlarni qurishni o‘zida aks etadi.
- mukammal transport tarmoqli magistral ko‘cha va maydonlarni yaratishni;

Shaharsozlikda “rekonstruksiya” atamasi ikki xil ma’noga ega. *Bir tomondan* bu shaharning fazoviy-rejaviy tashkil etilishining umumiy va alohida elementlarining uzluksiz rivojlanish, yangilanish, qayta shakllanish va modernizatsiyalashish jarayonidir. Shuni yodda tutish muhimki, shahar –

bu murakkab sistema bo'lib, uning barcha elementlari o'zaro bog'langan. Ulardan birortasining o'zgarishi qolgan barchasi, shuningdek butun sistemani o'zgartiradi. Shuning uchun shaharning alohida elementlari bir-biridan ayro holda ko'rilmaslighi, balki shaharni shakllantiruvchi roldan kelib chiqib, bir-biri bilan uzviy bog'liq holda va bir-biriga ta'siri doirasida, ya'ni shaharning umumiy strukturaviy-funksional tashkil etilishining elementlari sifatida ko'rib chiqilishi lozim. Shaharning rejaviy strukturasi rekonstruksiya qilish uning alohida elementlari va hududlari, ular orasidagi strukturaviy aloqalar, ularning ichki funksional va kompozitsion tashkil etilishining o'zgarishiga olib keladi. Shaharsozlik sistemasining elementi bo'lgan alohida tumanlarning rekonstruksiya shubhasiz butun shahar turmush tarzi, shahar ichki aholi joylashishining o'zgarishida aks etadi, bu esa o'z navbatida shahardagi jarayonlarning xarakteri va intensivligiga ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy shaharni nafaqat fazoviy tashkil etilgan inson yashash muhiti sifatida, balki fazo va vaqtda to'xtovsiz rivojlanuvchi murakkab dinamik obyekt sifatida ko'rib chiqish lozim. *Ikkinchi tomondan* eng murakkab va dolzarb shaharsozlik muammolaridan biri tarixiy shakllangan shaharning rejaviy strukturasi rivojlantirish va qayta shakllantirishni boshqarish muammosi hisoblanadi.

Shaharni rekonstruksiya qilish jarayoni quyidagi jihatni namoyon qiladi:

- *funksional-rejaviy*, bunda shahardagi ijtimoiy jarayonlar xarakteri va intensivligini belgilovchi vazifalar hal qilinadi: shahar hududini o'zlashtirish shakli va intensivligiga ko'ra funksional hududlarga ajratish, shahar hududlari, tumanlari va elementlari orasida funksional aloqalarni o'rnatish asosida hududni shaharsozlik nuqtayi nazaridan rayonlashtirish va buning asosida kommunikatsiya tarmog'ini shakllantirish;

- *ekologik* jihat atrof-muhitning sifatli holatini oshirish, uni muhofaza qilish, sog'lomlashtirish va o'zgartirish bilan bog'liq. Bunda texnik progressning salbiy oqibatlarini bartaraf etish – inson turmush tarzi mahsulotlarining atrof-muhitga salbiy ta'siri va uning tabiiy resurslarini sarf qilishga yo'l qo'ymaslik, shuningdek, inson turmush tarzi uchun qulay sharoitlar yaratib berish vazifalari hal qilinadi.

- *arxitekturaviy-estetik* - shaharning arxitekturaviy ko'rinishi va shaharsozlik kompozitsiyasini rivojlantirish, rejalashtirishning asosiy tarixiy shakllangan elementlarining bosqichma-bosqich rivojlanishi asosida shakllangan o'ziga xosligini saqlab qolish, siluet hamda qurilmalar panoramasi, shaharning asosiy elementlari orasida kompozitsion aloqalarni o'rnatish, rivojlanayotgan shaharsozlik kompozitsiyasiga tarixiy ansamllar, arxitektura yodgorliklari, fon qurilmalarini kiritishga yo'naltirilgan.

Rekonstruksiya o'zida yuqorida aytib o'tilgan barcha jihat va vazifalarning o'zaro ta'sir jarayonini aks ettiradi va bu shaharning barcha qismlari va elementlarining qayta shakllanishi kompleksligini mujassamlashtiradi. *Komplekslik har qanday vaqt va rekonstruksiyaning har qanday bosqichida keyingi rivojlanish imkoniyatlari hisobga olingan holda yuqorida aytib o'tilgan vazifalar o'zaro bog'liq holda barcha uch jihatda ham hal etilishida aks etadi.* Faqat shunday holdagina aholining turmush sharoiti va faoliyati uchun shart-sharoitlarni ta'minlovchi shaharning to'laqonli taraqqiyotiga erishish mumkin. Faqat shundagina hududiy, moddiy va tabiiy resurslardan tejimli va to'g'ri foydalanishni ta'minlash mumkin.

Barcha sanab o'tilgan vazifalar yangi shaharni loyihalashda ham hal etiladi. Rekonstruksiyaning o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, bu yerda shakllangan, "ishlayotgan" shaharsozlik sistemasi ustida ishlanadi. Agar yangi shahar loyihasida odatda, tabiiy-hududiy chegaralar bilan to'qnashsak, shakllangan shaharni rekonstruksiya qilishda uning elementlarining o'zaro

funksional va fazoviy bog'liqligining shakllangan murakkab mexanizmiga duch kelamiz. Boshqa so'z bilan aytganda, yangi shahar loyihasida tabiat sistemasi bilan ishlasak, rekonstruksiya – tabiiy-texnik sistema bilan ishlashimizga to'g'ri keladi. Shu bilan birga shaharni rekonstruksiya qilish nafaqat mavjud holatni, balki oldingi rivojlanish bosqichlarida shakllanish jarayonini ham chuqur anglash va obyektiv baholashni talab qiladi.

Restavratsiya - ya'ni, binolarni tiklash va ta'mirlash, obyektning tarixiy ko'rinishini saqlab qolish, yoki tiklashga qaratilgan bir qator tadbirlardir.

Tarixiy binolarni ta'mirlash esa, binolarning gips yoki bo'yoqning yuqori qatlamlarini tez-tez yangilash, fasadlarni ta'mirlash, rekonstruksiya qilish - ko'pincha bu noldan yangi obyektни qurishdan ko'ra qimmatroq va doimiy bo'lib chiqadi.

Renovatsiya - tuzilmaning yaxlitligini buzmasdan takomillashtirish, rekonstruksiya qilish, ta'mirlash jarayonidir.

Hududlardagi eski binolarni buzish va tozalash qo'shimcha harajatlarni talab etishi sababli mavjud obyektlarni buzish va ular o'rnida yangi majmualarni qurish iqtisodiy tomondan har doim ham oqlanmaydi. Sanoat zonalaridagi mavjud obyektlarni qayta qurish ancha tejamli bo'lib, iqtisodiy afzalroqdir. Misol uchun, oldingi sex binolarining reorganizatsiyasining mos keluvchi turlaridan birini tanlashda – u yerda muzey, ko'rgazma yoki konsert zalini tashkil etish, atrof-hududini esa ko'kalamzorlashtirish maqsadga muvofiqdir. Shu sababdan sanoat hududlarini renovatsiyasi – shaharsozlikni rivojlantirishdagi istiqbolli yo'nalishlardan biridir. Renovatsiya rekonstruksiyadan farqli o'laroq – sanoat obyektlarini, ularning funksional belgilanishini o'zgartirgan holda, qayta qurishning shahar sharoitlarida eng qulay shaklidir va yangi qurilishga qaraganda ancha tejamlidir. U mavjud binolarning 90 foizidan qayta foydalanish imkoniyatini beradi.

Karlsruhe (Germaniya) San'at va axborot texnologiyalari markazi. 1997-yilda «IKWA-Karlsruhe-Augsburg» sanoat korxonasi hududida va binolarida zamonaviy ijtimoiy markaz shahar joylarini tiklashda sanoat obyektlarining rolini tubdan qayta ko'rib chiqishning misolidan biri bo'ldi. Zavodning uch qavatli, keng qurilish bloklari nosimmetrik tarzda o'nta hovlida joylashgan. Binoda gishtli, beton ramkalar o'rnatilgan. 70-yillarda tashlab qo'yilgan, keyinchalik rassomlar tomonidan ishlatilgan me'moriy yodgorlik hisoblanadi.

Melburn shahridagi osmono'par markaz. Ushbu obyekt tarixiy bino va yangi binoning o'zaro hamkorligi nuktayi nazaridan qiziqarli. Shaharning tarixiy markazida joylashgan kompleks qurilishi 1986–1991-yillarda amalga oshirilgan. U yuqori qavatli ofis binosidan, futuristik savdo markazidan, shuningdek boshqa madaniy va ko'ngilochar muassasalardan iborat. Yaqin atrofdagi savdo markaziga 55 qavatli osmono'par binolar qo'yilgan; unda turli xil materiallar alyumin, tosh, oyna va rangli shisha ishlatilgan.

A

B

*1-rasm. A - Karlsruhe San'at va axborot texnologiyalari markazi;
B - Melbourne osmono'par markazi*

2-pasm. Fransiya Milliy kutubxonasi, Arxitektor Bruno Godin, ichki interyeri – Jan-Fransua Lagno

Ko'p yillar mobaynida yangilangan *Fransiya Milliy kutubxonasining* tarixiy binosi kitoblarni va xashamatli intererlarni sevuvchilar uchun eshiklarini ochib beradi. Parijdagi Rishle ko'chasida joylashgan tarixiy majmua binoning XX asr talab va chtiyojlarini qondira olmadi, 2011-yildan buyon ta'mirlash ishlari olib borilmoqda. Bino ikki bosqichda ta'mirlana boshladi, ikkinchisi esa 2020-yilga qadar yakunlanadi. Markaz kutubxonasi 1868-yilda qurilgan. XX asrning 30-yillari va 50-yillarida yer osti qavatida ikki va yerdan besh qavat tepada qurilgan loyiha renovatsiyasiga Arxitektor Bruno Godin bir nechta o'zgartirishlar kiritdi.

Modernizatsiya – modern so'zidan kelib chiqqan. Ikki so'z ham fransuz tilidan olingan bo'lib, modern – avvalroq, XIX asr oxirida, modernizatsiya esa kechroq – XX asr boshida boshqa tillarga o'tgan.

Dastlab san'at, arxitekturadagi yangi yo'nalishlar, keyinchalik, XX asr o'rtalarida esa zamonaviy, dolzarb, yangi bo'lgan barcha narsa modern deb atalgan. Bunga binoan modernizatsiya – bu yangilash, zamonaviylashtirish, o'zgartirish, takomillashtirish, zamonaviy talablarga moslashtirib o'zgartirish demakdir. Va mazkur ma'noda – barcha qadimgi va klassik narsalardan voz kechishni va cheklanishni anglatadi.

Rekultivatsiya (lot.*re* – pristavkasi, harakatning qaytalanishini yoki yangilanishini anglatadi; *cultivo* – ishlov beraman, yetishtiraman) – inson faoliyati natijasida zarar yetkazilgan, buzilgan yer va suv havzalarini ekologik va iqtisodiy tiklash hamda atrof-muhitni yaxshilash bo'yicha olib boriladigan tadbirlar majmuasidir.

Yerlarning buzilishi – foydali yer qazilmalarni qazib olish, geologik tadqiqotlar, qidiruv, qurilish ishlarini olib borish natijasida yer qatlamining, tuproqning gidrologik holatini buzilishiga, texnogen releefning hosil bo'lishiga olib keluvchi jarayondir.

Yer va suv havzalarining rekultivatsiyasini amalga oshirishda zarur bo'ladigan inson faoliyati turlari:

- xo'jalik faoliyati;
- foydali qazilmalarni qazib olish, ayniqsa ochiq havzalarda ish olib borish;
- daraxtlarni kesish;
- chiqindi uyumlarining paydo bo'lishi;
- shaharlarni qurish;
- gidro inshootlarni va shunga o'xshash obyektlarni qurish;
- harbiy sinovlarni, shu jumladan yadro qurollarining sinovlarini o'tkazish.

Rekultivatsiya bo'yicha olib boriladigan tadbirlar asosan ikki bosqichga ega bo'ladi – texnik va biologik. Texnik bosqichda landshaftning

korrektirovkasi (ariq va zovurlarni, xandaqlarni, chuqurlarni, tuproqning o'pirilishlarini tekislash, sanoat terrikonlari (konlardan chiqqan yaroqsiz jinslar uyumi)ni supa oldirish) amalga oshiriladi, gidrotexnik va meliorativ inshootlar tashkil etiladi, toksik, zaharli chiqindilar ko'miladi, hosildor yer qatlami yotqiziladi. Natijada hudud tashkil etiladi. Biologik bosqichda agrotexnik tadbirlar amalga oshirilib, ularning maqsadi – tuproq xossalarini yaxshilashdir [1].

Development – bu hududni rivojlantirish, ko'chmas mulk mahsulotini yaratishdir. Developer yer maydonini sotib olib, uning rivojlanishiga mablag' tikib, shundan so'ng yangi shakllantirilgan ko'chmas mulk obyektni realizatsiya qilishdan daromad ko'radi. Sodaroq qilib aytganda, development – bu ishbilarmonlik, biznesning bir turidir. Har qanday biznes turi kabi undan daromad olish yoki zarar ko'rish, u ijtimoiy javobgarlikka ega yoki yo'q bo'lishi mumkin. “Re” qo'shimchasi qo'shilganda redevelopment – ikkilamchi qurilish tushunchasi hosil bo'lib, u hududni qayta o'zlashtirish, unda talabga mos ko'chmas mulk mahsulotini yaratishni anglatadi. Iqtisodiyot va jamiyat o'zgarib boradi, texnologiyalar va ijtimoiy modellar eskiradi. Ularga mo'ljallangan obyektlar va hududlar samarasiz yoki noqaror bo'lib qoladi. Bu tabiiy jarayondir. Shuning uchun, odatda, redevelopment deganda – faoliyatni qisman yoki to'liq o'zgartirish, shu jumladan faol qurilish ishlarini olib borish ham nazarda tutiladi. Redevelopment zamonaviy shahar muhitining zichligi konsentratsiyasi hamda bu zichlikning ortib borishi natijasida hosil bo'layotgan ustunliklardan foydalanish imkoniyatini beradi. Shakllanib bo'lingan, imoratlari zich joylashagan shaharlarda redevelopment barcha muammolarni hal etishda yagona yo'l bo'lishi mumkin.

Redevelopment – ko'chmas mulk obyektni yangi yo'nalishga ixtisoslashtirish jarayoni. Redevelopment – ko'chmas mulk obyektlarini

qayta qurishdir. Talab bo'lmagan yoki samarasiz foydalanilayotgan hududlarda sarmoya jalb eta oluvchi yangi loyihalar barpo etiladi. Redevelopmentga XX asrning o'rtalarida – Yevropa va Amerikadagi sanoat binolarini qayta qurish vaqtidan boshlab asos solingan deb hisoblanadi. Shu vaqtlarda eski korxonalarni sotib oluvchi va katta sanoat zonolari hududlarida turar joy binolari, muzey, restoran va hiyobonlarni barpo etuvchi kompaniyalar vujudga keldi. Bu iqtisodiy jihatdan foydali edi.

Yer maydonlarining yetishmaslik sharoitida redevelopment loyihalari shahar tarkibini yangilash, uning nafaqat me'moriy ko'rinishini, balki shu bilan birga ijtimoiy darajasini o'zgartirish imkonini ham beradi. Agarda shahar maydonini qayta tashkil etilsa, transport bilan bog'liq bo'lgan ko'pgina muammolarni hal etish, yangi yo'llarni, ko'priklarni, hiyobon va shahardagi suv havzalari va kanallari qirg'oqlarini qurish uchun imkoniyatlar yaratish mumkin bo'ladi. Avvallari shaharliklar uchun berk bo'lgan maydonlar esa, aksincha, gavjum zonalarga aylanadi.

A

B

3-rasm. A - Sidneydagi eski pivo zavodlaridan biri uy-joylar, do'konlar, maxmonxona, talabalar yotoqxonasini o'z ichiga oladi; B - Moskvadagi "Kristall" zavod hududi redevelopment'dan keyingi holati

ISBN 978-9943-13-746-2

9 789943 137462